

NEKE SPECIFIČNOSTI GLEDE TRAJANJA UGOVORA O OBVEZnom OSIGURANJU OD AUTOMOBILSKE ODGOVORNOSTI

Sažetak

Vrijeme trajanja ugovora o osiguranju, općenito, regulirano je odredbama građanskih zakonika. Međutim, kod obveznog osiguranja od odgovornosti za štete uzrokovane uporabom motornog vozila, u cilju zaštite trećih osoba, postoje neke specifičnosti glede trajanja ugovora o osiguranju, odnosno razloga prestanka ugovora o osiguranju. Te specifičnosti proizlaze, prvo, iz činjenice da se osiguranje od automobilske odgovornosti veže uz legalno korištenje motornog vozila u prometu, odnosno uz vrijeme valjanosti registracije motornog vozila, jer vrijeme valjanosti ugovora o osiguranju mora pokrivati cijelo vrijeme valjanosti registracije motornog vozila, a, drugo, radi zaštite i vozača-štetnika i trećih oštećenih osoba. Prvoga – da ne bi ostao bez osigurateljnog pokrivača, a drugoga – da mu se osigura potpuna naknada štete nastale uporabom registriranog motornog vozila. Naravno, prednost primjene imaju propisi o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti. Drugi propisi se primjenjuju ako nisu u suprotnosti s odredbama posebnih zakona o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti¹ U ovom napisu razmatraju se mogući razlozi prestanka ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti prije njegovog redovnog isteka.

Ključne riječi: registracija motornog vozila, trajanje ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti, specifičnosti odredbi propisa o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti.

1 U čl. 30. Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srbije to se izričito i kaže u čl. 13.: „Na ugovore o obaveznom osiguranju primjenjuju se zakoni kojim se uređuju obligacijski odnosi i drugi odgovarajući zakoni kojima se uređuju ugovori u pojedinim vrstama osiguranja, ako ovim zakonom pojedina pitanja nisu drugačije uređena“.

Summary

The contract on compulsory automobile insurance, regarding the duration and the possibility of termination, has a number of specifics in relation to the general provisions of the Civil Code on the duration of insurance contract. The article discusses specific cases of termination of the automobile liability insurance contract, such as termination of the contract due to non-payment of the insurance premium, due to cancellation of the contract, due to termination of the contract due to the an increase in risk during the duration of contract, due to bankruptcy of the policyholder or the insurer, due to a change of ownership and alienation (theft) of insured vehicle. The author especially warns about the importance of a warning about the material beginning of the term of the automobile liability insurance contract.

1. Trajanje ugovora o osiguranju prema Zakonu o obveznim odnosima

Iz odredbi čl. 946. hrvatskog Zakona o obveznim odnosima (dalje: **ZOO**) može se vidjeti da postoje dvije vrste ugovora o osiguranju s obzirom na njegovo trajanje: 1) ugovori na neodređeno vrijeme i 2) ugovori na određeno vrijeme.

Kod ugovora na **neodređeno vrijeme** određuje se samo početak trajanja ugovora, ali ne i vrijeme njegova prestanka. Takvi se ugovori mogu raskinuti voljom bilo koje ugovorne stranke, pod uvjetom da stranka koja namjerava raskinuti ugovor svoju namjeru priopći drugoj stranci najkasnije tri mjeseca prije dospijeca premije osiguranja. Ugovor se raskida danom dospijeca premije². No, osim voljom ugovornih stranaka, takav ugovor **može prestati i protiv volje ugovornih stranaka**. To će se dogoditi ako ugovaratelj osiguranja ili neka druga zainteresirana osoba ne plati premiju osiguranja do dana dospijeca, a **a**) osiguratelj obavijesti ugovaratelja osiguranja preporučenim pismom o danu dospijeca premije; ugovor će prestati po samom zakonu, protiv volje obiju stranaka, po **isteku roka od trideset dana** od dospelosti premije (čl. 937. st. 3. ZOO), ili **b**) osiguratelj ne obavještava ugovaratelja o dospijecu premije; ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu nakon **protoka roka od jedne godine** od dana dospijeca premije (čl. 937. st. 4. ZOO)³.

Iz navedenoga je vidljivo da osiguratelj koji ne obavijesti ugovaratelja osiguranja o danu dospijeca premije snosi rizik još godinu dana nakon dospijeca

2 Premija dospijeva prema ugovorenim rokovima..

3 Postoji međutim mišljenje da je takva odredba ZOO nepotrebno rigorozna i da bi trebalo ostaviti mogućnost strankama da se dogovore da osiguratelj snosi rizik i preko godine dana, jer bi to bilo u nedvojbenom interesu ugovaratelja, v. Jakaša, B., Nekoliko napomena uz Konvenciju koja se primjenjuje na prometne nesreće, Privreda i pravo, Zagreb, 5/77., str. 23.

premije osiguranja i njenog neplaćanja. Naravno, zauzvrat, ugovaratelj osiguranja duuguje premiju osiguranja za taj period.

Prema njemačkom i austrijskom pravu kod ugovora na neodređeno vrijeme trajanja, ostavljeno je na volju strankama da odrede otkazni rok, s tim da on ne može biti kraći od jednog ni dulji od tri mjeseca. Stranke mogu ugovoriti da se odriču prava na otkaz kroz dvije godine osiguranja⁴.

Kod ugovora na **određeno vrijeme** točno je predviđeno kad ugovor počinje i kad ugovor prestaje. No, s obzirom na mogućnost prijevremenog raskida takvih ugovora, prema ZOO važno je na koje vrijeme je ugovor zaključen. Ako se ugovor zaključuje na **vrijeme do pet godina, ne može se jednostrano raskinuti**. Ako se sklapa na vrijeme trajanja **preko pet godina, ugovor se može jednostrano raskinuti po isteku petogodišnjeg roka trajanja**, uz otkazni rok od šest mjeseci (ZOO). Ove odredbe su prinudne (kogentne) naravi i ne mogu se isključiti voljom ugovornih stranaka. Kod prijevremenog raskida ugovora stranka koja jednostrano raskida ugovor mora drugoj stranci naknaditi štetu. U praksi, najčešće se radi o povratu odobrenih popusta s naslova dugotrajnog trajanja ugovora. Kako je dugotrajnost otpala voljom ugovaratelja osiguranja, ugovaratelj osiguranja dužan je osiguratelju vratiti odobrene popuste.

Kod ugovora o osiguranja od automobilske odgovornosti nema nikakve zapreke da se vrijeme trajanja odredi ugovorom o osiguranju od automobilske odgovornosti. Ti ugovori su, kod osiguratelja iz država nastalih raspadom SFR Jugoslavije, u pravilu sklapani na razdoblje od (jedne) godine dana. Osim tradicije, drugih razloga za to nema. Ugovori i u ovoj vrsti osiguranja mogu se sklopiti na vrijeme koje ugovorne stranke žele. Naravno da vrijeme osiguratelnog pokrića mora pokrivati cijelo vrijeme valjanosti registracije motornog vozila. Dapače, ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti mora se sklopiti prije „*nego što se prijevozno sredstvo stavi u saobraćaj*“⁵, a ugovor se mora „*obnavljati sve dok je prijevozno sredstvo u prometu*“⁶. Vrijeme trajanja ugovora o osiguranju vrlo je važna komponenta uvjeta osiguranja i izravno utječe na mnoge sastavnice osiguratelnog odnosa između osiguratelja i ugovaratelja (osiguranika): premija osiguranja odmjerava se sukladno trajanju ugovora; dugotrajniji odnos omogućava osiguranje vjernosti ugovaratelja i učvršćuje/stabilizira portfelj osiguranja; jača položaj osiguratelja na tržištu osiguranja i ograničava prijetnje konkurencije; dugotrajniji odnos pogodan je instrument za odobravanje posebnih bonusa vezanih uz trajanje ugovora i sl. U zadnje vrijeme osiguratelji su prepoznali ove prednosti, zbog čega se nudi i sklapanje ugovora s višegodišnjim trajanjem ugovornog odnosa.

4 V. par. 11. njemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju (VVG, 2008.).

5 V. čl. 2. Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije, Sl. glasnik Republike Srbije br. 51/1009 (dalje: ZOOUS)

6 V. čl. 4., st. 1. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu Republike Hrvatske, Narodne novine br. 151/2006; 36/2009; 75/2009; 76/2013 i 152/2014., dalje: ZOUP.

2. Vrijeme osigurateljnog pokrića

Vrijeme trajanja ugovora o osiguranju treba razlikovati od vremena trajanja **osigurateljnog pokrića**⁷. Vrijeme „osigurateljnog pokrića“ označava vrijeme kroz koje osiguratelj snosi rizik. Vrijeme trajanja osigurateljnog pokrića i vrijeme trajanja ugovora o osiguranju mogu se, ali ne moraju poklapati. Nošenje rizika i isplata naknade štete jedna je od osnovnih obveza osiguratelja⁸. Zbog toga se vrijeme početka osigurateljnog pokrića naziva i *materijalnim početkom ugovora o osiguranju*. Materijalni početak valjanosti ugovora o osiguranju veže se uz plaćanje premije osiguranja. Prema odredbi čl. 946. st. 1. hrvatskog ZOO osigurateljno pokriće *počinje istekom dana koji je ugovorom označen kao dan početka osiguranja*. Tu odredbu moramo povezati s odredbom čl. 937. st. 1., po kojoj, ako je ugovoreno da se premija plaća prilikom sklapanja ugovora, obveza osiguratelja da isplati osigurninu (dakle, materijalnopravni početak ugovora o osiguranju) počinje tek „*idućeg dana od dana uplate premije*“⁹. Radi se o suspenziji obveze osiguratelja do početka „*idućega dana od dana uplate premije*“, a ne o suspenziji cijelog ugovora o osiguranju. Pri tome ZOO ne čini razliku između ugovora na određeno i ugovora na neodređeno vrijeme. Odredbe su, međutim, dispozitivne i stranke mogu ugovoriti drugačije, što se u praksi često i radi.

Nažalost, u praksi se događa da osiguratelj (zastupnik osiguratelj, distributer osiguranja) iz kojekakvih razloga ne upozori ugovaratelja osiguranja na ovu odredbu zakona, odnosno uvjeta, pa dolazi do nemilih događaja da vozač u međuvremenu od sata sklapanja ugovora i 24,00 sata toga dana uzrokuje štetu za koju nema osigurateljno pokriće.

Što se tiče trenutka **prestanka osigurateljeve obveze** nošenja rizika, ona prestaje svršetkom „*posljednjeg dana roka za koji je osiguranje ugovoreno*“¹⁰. No, i tu su stranke ovlaštene ugovoriti drugačije.

Javni interes, koji je izrazito nazočan kod osiguranja automobilske odgovornosti, traži da se naprijed izložena načela imovinskih osiguranja glede trajanja ugovora o osiguranju modificiraju, kako bi se zaštitili interesi trećih osoba. Modifikacije nalazimo u propisima o obveznom osiguranju od

7 Čl. 926., st. 1. Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske (dalje: ZOO), govoreći o tome što mora biti navedeno u polici osiguranja spominje „*trajanje osiguranja*“ i „*trajanje pokrića*“,

8 ZOO u čl. 946. govori o „učinku“ ugovora o osiguranju, misleći vjerojatno na početak nošenja rizika od strane osiguratelja.

9 Zakon o obveznim osiguranjima Republike Hrvatske u čl. 8. st. 5. određuje da obveza osiguratelja iz ugovora o osiguranju počinje „*po isteku 24-tog sata dana koji je u ispravi o osiguranju naveden kao početak osiguranja*“, ako nije drugačije ugovoreno. Ovu odredbu Zakona uvjeti osiguranja samo reproduciraju: obveza osiguratelja iz ugovora o osiguranju počinje po isteku 24. sata dana koji je u ispravi o osiguranju naveden kao početak osiguranja, ali se može ugovoriti i drugačije. Identičnu odredbu nalazimo i u čl. 5., st. 5. Zakonu o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije (dalje: ZOOUS).

10 V. čl. 946. st. 1. ZOO, čl. 8. st. 5. (drugačijim riječima, ali sadržajno isto) ZOUP: „*prestaje po isteku 24-og sata (dana) koji je u ispravi naveden kao dan isteka trajanja osiguranja, ako nije drugačije ugovoreno*“.

automobilske odgovornosti, ali i u uvjetima osiguranja pojedinih osiguratelja. To se posebno susreće u pravnim sustavima koji ugovor o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti vežu uz trajanje registracije vozila. Sklapanje i trajanje ugovora o osiguranju preduvjet je legalne uporabe motornog vozila, dakle, i trajanja registracije motornog vozila. Kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti traži se kontinuitet osigurateljnog pokrića, čak i kad se promijeni vlasništvo nad vozilom¹¹.

3. Počekni (respiro) rok

Počekni rok, ili u osigurateljnoj terminologiji – **respiro rok**, jeste ugovorna klauzula kojom ugovorne stranke odstupaju od odredbe po kojoj obveza osiguratelja prestaje svršetkom posljednjeg dana roka za koji je osiguranje ugovoreno. Tom klauzulom produžava se vrijeme osigurateljnog pokrića i poslije isteka ugovora o osiguranju. Ili točnije – produžuju se međusobna prava i obveze iz ugovora o osiguranju automobilske odgovornosti. Stranke ostavljaju određeno vrijeme nakon isteka osiguranja u kojemu mogu razmisliti hoće li obnoviti ugovor o osiguranju. Ako se osigurani slučaj dogodi u počeknom roku, osiguratelj mora platiti štetu, a ugovaratelj je dužan platiti premiju osiguranja za period naveden u uvjetima osiguranja, odnosno u zakonu.¹² Prema čl. 8. st. 6. ZOUP **počekni rok je moguć samo kod ugovora na određeno vrijeme**, i to kako kod jednogodišnjih, tako i kod višegodišnjih ugovora. Nije moguć kod ugovora s trajanjem manjim od godine dana ni kod ugovora na neodređeno vrijeme (kod kojih se zbog specifičnog postupka raskida ugovora i obveznog otkaznog roka ne pokazuje potreba za počeknim rokom).. Prema odredbi čl. 8., st. 6. **hrvatskog ZOUP-a počekni rok iznosi „najviše 30 dana“**. Prije zadnje izmjene ZOUP-a počekni rok je bio fiksirana na 30 dana, i nije bilo dozvoljeno uvjetima osiguranja mijenjati taj rok. Smisao uvođenja počeknog roka (bila) je omogućiti „zaboravljivom“ ugovaratelja osiguranja da kroz određeno vrijeme nakon isteka ugovora zadrži osigurateljno pokriće. Interes je bio i javni: počeknim rokom eliminira se veliki broj neosiguranih vozila. Međutim, izmjenom vremena trajanja počeknog roka na način da je ZOUP odredio maksimalnu granicu od 30 dana, a stvarno vrijeme trajanja počeknog roka ostavio na odluku ugovarateljima (točnije, u praksi, osigurateljima i uvjetima osiguranja), dovela je do pitanja svrsishodnosti toga instituta. Naime, neki osiguratelji su uvjetima osiguranja odredili počekni rok u trajanju od 5, 10, 15, a neki od samo 1 dan. To u potpunosti anulira prvobitni cilj uvođenja počeknog roka.¹³

11 v. čl. 28. st. 1. ZOUP

12 U tom slučaju premiju je dužan platiti za cijelu iduću godinu osiguranja, čl. 8., st. 7. ZOUP-a

13 U trenutku predaje ovog rukopisa otvorena je javna rasprava o promjeni hrvatskog ZOUP-a; a prijedlog je ipak da fiksni rok za počekni roka bude – 15 dana.

Počekni rok može spriječiti jedino izjava ugovaratelja osiguranja uručena osiguratelju najmanje tri dana prije isteka trajanja ugovora o osiguranju, kojom ugovaratelj izjavljuje da ne pristaje na produženje ugovora o osiguranju. Osiguratelj, dakle, ne može spriječiti produženje međusobnih prava i obveza iz ugovora o osiguranju za ugovorom određeno vrijeme počeka.. Prema st. 7. istoga članka, ako u početnom roku nastupi osigurani slučaj, ugovaratelj osiguranja u obvezi je platiti premiju osiguranja za cijelu slijedeću godinu. Odredba je sasvim pravična, jer godišnja premija jeste cijena za nošenje rizika. Rizik je nastupio, prema tome osiguratelj ima pravo na cjelokupnu godišnju premiju.

Može se pak dogoditi da vlasnik vozila, dosadašnji ugovaratelj osiguranja, tijekom respiro roka **sklopi ugovor o osiguranju s novim (drugim) osigurateljem**. U tom slučaju osiguratelj po starom ugovoru ima pravo na naplatu premije do dana sklapanja ugovora o osiguranju s drugim osigurateljem i to razmjerno razdoblju nošenja rizika. ZOUP ne govori o tome u odnosu na što se računa razmjer, ali jedini logički zaključak jeste da je to vrijeme trajanja ugovora od godine dana. Razmjer će se računati tehnikom naplate premije **pro rata temporis**. Odredba čl. 8. st. 6. do 8. ZOUP međutim nije sasvim konsistentna. Po odredbama ZOUP, ako tijekom početnog roka vozač sklopi novi ugovor o osiguranju s drugim osigurateljem, stari osiguratelj nosi rizik do isteka početnog roka, a novi osiguratelj također snosi rizik od 24. sata dana kad je sklopljen ugovor i plaćena premija. Dakle, radi se o **tipičnom dvostrukom osiguranju**. I francuski zakon predviđa počekni rok od mjesec dana¹⁴, koji ne vrijedi za tzv. provizorna pokrića, a to su uglavnom ugovori s rokom trajanja manjim od godine dana. Talijansko pravo nema posebne odredbe o početnom roku kod ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. No, osiguratelji u uvjetima osiguranja redovno predviđaju taj rok¹⁵. U zakonima o obveznim osiguranjima Republike Srbije, Republike Srpske i Federacije BiH ne nalazimo odredbi o početnom roku.

4. Posebne obveze obavještavanja nadležnih tijela o isteku ugovora

Kod obveznih osiguranja, pa tako i kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, postoje nadležna tijela koja kontroliraju da li obavezana osoba ima sklopljen valjani ugovor, odnosno, da li je taj ugovor „u životu“. S tim u vezi na nacionalnoj razini, a što je jedna od obveza iz Pete EU direktive, formiraju

14 v. čl. R 211-21-4 francuskog Zakona o osiguranju.

15 Interesantno je da su uvjeti za osiguranje od automobilske odgovornosti ANIA-88, koji su bili u primjeni do liberalizacije tržišta, dakle do 1990., u čl. 3. predviđali, za razliku od Građanskog zakonika, kod ugovora čiji je rok trajanja dulje od jedne godine, prešutno produženje ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti za isti period, osim ako ga stranke ne otkazu preporučenim pismenom najmanje tri mjeseca prije isteka.

se **informacijski centri**¹⁶ u koje se slijevaju svi podaci o ugovorima, pa tako i podaci o njihovom isteku¹⁷. Prema odredbi čl. 8. st. 9. i 10. ZOUP-a, ako osiguratelj utvrdi da je vlasniku vozila isteklo osigurateljno pokriće, dužan je o tome izvijestiti **nadležno tijelo unutarnjih poslova** i Informacijski centar Hrvatskog ureda za osiguranje u roku od 15 dana. Što znači „*isteklo osigurateljno pokriće?*“ Bez sumnje, istek respiro roka. Dakle, tek ako obavezana osoba, vlasnik ili korisnik vozila, u pričeknom roku ne sklopi novi ugovor ili ne produži stari ugovor o osiguranju, osiguratelj će u roku od 15 dana nakon isteka počelnog roka obavijestiti Informacijski centar i nadležno tijelo unutarnjih poslova. S obzirom da istekom počelnog roka prestaje osigurateljno pokriće, ova odredba će omogućiti da vozila prometuju neosigurana, jer će nadležno tijelo unutarnjih poslova biti obaviješteno o isteku osigurateljnog pokrića tek u vremenu kad je vozilo već neosigurano. Po švicarskom pravu, osiguratelj je obavezan izvijestiti kantonalno tijelo nadležno za registraciju o prestanku osigurateljnog pokrića, a to tijelo je obvezno u daljnjem roku od 60 dana oduzeti neosiguranoj osobi registarske pločice i prometnu dozvolu¹⁸. Ako nadležno tijelo ne postupi kako je navedeno, šteta koju uzrokuje takvo vozilo pada na teret kantona. Na taj način se sprečava uporaba i prometovanje neosiguranih vozila.

5. Vrijeme osigurateljnog pokrića i vrijeme trajanja registracije

Iako je poželjno da se vrijeme trajanja ugovora o osiguranju, odnosno vrijeme osigurateljnog pokrića, i vrijeme valjanosti registracije poklapaju¹⁹, to se u praksi ne mora uvijek i događati. Razlike nastaju zbog činjenice da za registraciju nije bitan sat početka i trajanja. Registracija, odnosno prometna dozvola vrijedi od dana izdavanja do dana isteka označenog u prometnoj dozvoli. Kod osiguranja, kao što smo vidjeli, važan je i dan i sat i k tomu još uplata premije. Stoga se može dogoditi nesklad između ta dva vremena, što samo potvrđuje činjenicu da su to dva različita i pravno odvojena posla. Nadalje, počelni rok u osiguranju od automobilske odgovornosti produžuje osigurateljno pokriće za još neko određeno vrijeme, dok prema propisima o registraciji vozilo se smatra neregistriranim ako protekne 15 dana od dana naznačenog u prometnoj

16 V. čl. 51. ZOUP-a, čl. 50. ZOOUS Republike Srbije, čl. 51. Zakona o obveznim osiguranjima u saobraćaju Federacije BiH, čl. 38. Zakon o obveznim osiguranima u saobraćaju Republike Srpske.

17 Čl. 52., st. 2., t. 3. ZOUP-a: Informacijski centar vodi registar i prikuplja podatke „o datumima prestanka važenja osigurateljnog pokrića na temelju ugovora o osiguranju automobilske odgovornosti“.

18 v. det. Ognjanović, S., Osiguranje od odgovornosti za štete prouzrokovane motornim vozilom, Centar za privredni consulting, Beograd, 2003., str. 55.

19 A što želi i zakonodavac, jer se iz odredbi čl. 4. sat. 1. i 2. ZOUP daje zaključiti da se osiguranje mora sklopiti prije uporabe motornog vozila, odnosno, da se za vozilo prometna dozvola može izdati i produžiti tek nakon što vlasnik vozila predoči dokaz o sklopljenom osiguranju.

dozvoli²⁰. Dakle, neregistrirano vozilo ne znači automatski i neosigurano vozilo, odnosno vozilo bez osigurateljnog pokrića. I obratno, registrirano vozilo ne mora značiti da je vozilo i osigurano.

6. Prestanak ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti zbog uništenje motornog vozila

Pored prestanka ugovora o osiguranju zbog **isteka** ugovorenog vremena trajanja, **otkaza** kod ugovora na neodređeno vrijeme ili ugovora na određeno vrijeme s trajanjem više od pet godina, **poništenja** zbog povrede obveze davanja točnih i potpunih informacija od strane ugovaratelja osiguranja prigodom sklapanja ugovora o osiguranju, ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti može prestati i zbog **nestanka ili uništenja** motornog vozila. Nestankom ili uništenjem prestaje postojati izvor opasnosti, prestaje postojati interes osiguranja, prestaje postojati rizik, pa je opravdano u tim slučajevima konstatirati da više ne postoji bitan element ugovora o osiguranju, što dovodi do prestanka samog ugovora o osiguranju.²¹

Kad je u pitanju tzv. **potpuna (totalna) šteta** na osiguranom motornom vozilu, jasno je da se radi o nestanku predmeta na kojemu je materijaliziran rizik osiguranja. Međutim, poznato je da osiguratelji u praksi vrlo često proglašavaju (likvidiraju i isplaćuju) tzv. **ekonomsku potpunu (totalnu) štetu** na oštećenom vozilu. O ekonomskoj totalnoj šteti radi se kad je tehnički moguće popraviti vozilo, ali je popravak ekonomski neisplativ, jer predstavlja jednak ili veći trošak od vrijednosti vozila na dan nastanka štete. To se posebno događa kod tzv. **starih i starijih motornih vozila**. Opravdano se postavlja pitanje da li isplatom ekonomske totalne štete prestaje ugovor o osiguranju od odgovornosti. Naime, vlasnici/oštećenici motornog vozila za koje je obračunata i isplaćena totalna ekonomska šteta mogu – a to često i rade – u vlastitoj režiji popraviti vozilo, zadržati registraciju i samim tim održati ugovor o osiguranju na životu. Rečeno vrijedi i za slučaj ekonomske štete na vozilu kojim je uzrokovana šteta trećoj osobi. Pošto se obično za vrijeme trajanja popravka vozilo ne objavljuje i ne vraćaju se registarske pločice, to kod ekonomskih totalnih šteta ugovor o osiguranju ne prestaje nego i dalje traje do isteka ugovorenog roka.

20 Naime, prema odredbi st. 1. čl. 250. hrvatskog Zakona o sigurnosti prometa na cestama, Narodne novine br. 41/18. i kasnije izmjene i dopune, ako vlasnik vozila ne produži prometnu dozvolu u roku od 15 dana nakon njenog isteka, dužan je objavitivozilo, vratiti prometnu dozvolu i registarske pločice.

21 Usp. čl. 952., st. 1. ZOO: „...ugovor prestaje vrijediti danom njezine propasti...”

7. Krađa motornog vozila i prestanak ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

Jedno od prijepornih pitanja jeste da li ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti prestaje **krađom** vozila. Zakon o tome ne govori ništa. A iz odredbe ZOUP-a da su osiguranjem od automobilske odgovornosti pokriveni i štete koje uzrokuje neovlašteni vozač (kradljivac) pokriveno osiguranje po polici ukradenog vozila, valja zaključiti da krađa vozila ne dovodi do prestanka ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti.²² U tom slučaju rizik ostaje, samo što je odgovornost prešla na drugu osobu (neovlaštenog vozača), pa prema tome krađa vozila nije razlog prestanku ugovora o osiguranju²³. Ovakvo rješenje odudara od općeg sustava odgovornosti za štetu: neovlašteni vozač odgovara za štetu, a on nema svojstvo osiguranika; štetu isplaćuje osiguratelj vlasnika/korisnika motornog vozila iako je sadržaj ugovora o osiguranju osiguranje od odgovornosti za štetu uzrokovanu trećim osobama uporabom vozila, a takve odgovornosti – nema! Stoga nam se čini pravičnijim rješenje koje nalazimo u nekim drugim pravnim sustavima. Tako prema odredbi tal. Zakona o osiguranju iz 2005. g²⁴: osiguranje prestaje i u slučaju prometa vozila protiv volje vlasnika, korisnika, zajmoprimatelja, a među slučajevima vožnje *prohibente domino* i prestanka osiguranja sporno je spada li i krađa vozila u takve slučajeve, jer sudska praksa insistira na tome da krađa ne smije biti *invito domino*, dakle, da je vlasnik poduzeo sve mjere kako do krađe ne bi došlo. I po njemačkom pravu štete koje uzrokuje neovlašteni vozač isključene su iz osigurateljnog pokrivača²⁵

8. Odjava vozila kao razlog prestanka ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

Ugovor o osiguranju automobilske odgovornosti može prestati i zbog **odjave vozila** kod nadležnog tijela koje vodi registraciju vozila. Odjava znači povlačenje vozila iz prometa, a to opet znači prestanak opasnosti po sudionike prometa, jer je prometovanje osnovica za obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti. Prema Zakonu o sigurnosti prometa na cestama Republike

22 Argumentum iz čl. 25., st. 1. ZOUP-a

23 Takva je situacija po hrvatskom (čl. 25. st. 1. ZOUP-a: ako je štetu prouzročio vozač koji je neovlašteno upravljao vozilom, oštećena osoba može podnijeti odštetni zahtjev odgovornom osiguratelju...) i srpskom zakonu (v. čl. 30. Zakona: pokriveni su i štete koje uzrokuje neovlašteno lice), te po zakonima Republike Srpske (čl. 29., st. 1. Zakona o obveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske) i Federacije BiH (čl. 26., st. 1. Zakona o obveznim osiguranjima u saobraćaju).

24 Čl. 122., st. 3. Codice delle assicurazioni private, objavljen u Gazzetta ufficiale, no. 239., od 13. listopada 2005.

25 Terbille, M., Versicherungsrecht, C. H. Beck, München, str. 954.

Hrvatske²⁶ vlasnik vozila koje je **uništeno** ili **otpisano** ili **nestalo** ili **otučeno** dužan je u roku od trideset dana objavit registrirano vozilo te vratiti prometnu dozvolu i registarske pločice. To ujedno znači da ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti ne može prestati prije objave vozila kod nadležnog policijskog tijela. Kojege dana prestaje ugovor o osiguranju? Svakako bi to trebalo biti onoga dana kad je rizik prestao, kad je vozilo uništeno ili nestalo odnosno otpisano. Od toga dana bi osiguratelj morao obračunati povrat premije, osim, jasno, ako je vozilo uništeno u prometnoj nesreći iz koje treće osobe imaju pravo na naknadu štete. Međutim, osiguratelji se drže rigorozno dana objave vozila kod nadležnog policijskog tijela kao dana prestanka ugovora o osiguranju.

9. Prijenos portfelja i prestanak ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

Osiguratelj kao jedna od stranaka ugovora o osiguranju može doći u situaciju da se više ne želi ili ne može (uspješno) baviti poslovima osiguranja, pa tako i poslovima obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti. U takvoj situaciji u praksi može doći do ugovornog prijenosa cjelokupnog ili djelomičnog portfelja s jednog osiguratelja na nekog drugoga. Radi se o prijenosu važećih ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Uz prijenos portfelja obvezno je prenijeti i imovinu za pokriće tehničkih pričuva (potrebno radi pokrića budućih obveza iz prenesenih ugovora o osiguranju). **Naravno, ugovor o prijenosu potpisuju osiguratelj prenositelj portfelja i osiguratelj preuzimatelj portfelja.** Rezultat prijenosa portfelja jeste promjena u osnovnom ugovoru o osiguranju i to na strani osiguratelja: pojavljuje se novo društvo za osiguranje na mjestu staroga s kojim je ugovaratelj sklopio ugovor o osiguranju²⁷ Hrvatski Zakon o osiguranju²⁸ za punovažnost prijenosa portfelja traži prethodnu suglasnost nadzornog tijela. No, prema ZOS-u, za valjanost prijenosa ugovora o osiguranju ne traži se suglasnost ugovaratelja osiguranja²⁹. Dakle, ugovor se prenosi protiv volje ugovaratelja osiguranja i **prijenos ugovora u okviru prijenosa cijelog portfelja nije razlog za prestanak ugovora.** ZOS jedino obvezuje osiguratelja koji je preuzeo portfelj da u sredstvima javnog priopćavanja (dva dnevna lista) i u službenom glasilu (Narodnim novinama) obavijesti javnost i pojedinačno svakog ugovaratelja obavijesti, odnosno osiguranike o prijenosu portfelja.³⁰ Ipak, **ugovaratelji**

26 Čl. 250. st. 3. Zakona

27 Pauković, H., Važnije novine i instituti Zakona o osiguranju, zbornik Novo zakonsko uređenje djelatnosti osiguranja, Cetras, Zagreb, 2006.

28 Zakon o osiguranju, Narodne novine br. 30/15 i 112/18. (dalje: **ZOS**)

29 ZOS u čl. 86.. st. 4. govori o osiguraniku, iako znamo da osiguranik nije ugovorna strana iz ugovora o osiguranju..

30 Čl. 86., st. 5. ZOS-a

osiguranja mogu otkazati ugovor o osiguranju u određenom roku u skladu s odredbama mjerodavnog prava za otkaz ugovora zbor promijenjenih okolnosti prihvaćajući tako poznato načelo da je ugovor o osiguranju ipak ugovor *intuitu personae* i da ugovaratelju nije svejedno kod kojega osiguratelja je osiguran.

10. Promjena vlasništva nad vozilom i prestanak ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti

U imovinskim osiguranjima, a tu se ubraja i osiguranje od odgovornosti za štete uzrokovane uporabom motornog vozila (osiguranje imovinskog interesa), postojanje interesa je bitan preduvjet za valjano sklapanje ugovora o osiguranju. Osigurani vlasnik vozila, kad prodaje svoje motorno vozilo, gubi interes za njegovu daljnju sudbinu. Odgovornost za štetu prelazi na novog vlasnika. To bi bili opravdani razlozi za prestanak ugovora o osiguranju. ZOO pak³¹ načelno određuje da kod otuđenja osigurane stvari, „**a i stvari u vezi s čijom je uporabom sklopljeno osiguranje od odgovornosti,**“ prava i obveze ugovaratelja osiguranja **prelaze po samom zakonu na novog pribavitelja,** „osim ako nije drugačije ugovoreno“³². Ipak, **osiguratelj i pribavitelj** osigurane stvari mogu odustati od osiguranja uz otkazni rok od 15 dana, s tim da su otkaz dužni podnijeti najdulje u roku od trideset dana od saznanja za otuđenje.³³ Ovdje je zakonodavac pokušao pomiriti potrebu novog vlasnika da bude osiguran i načelo međusobnog povjerenja ugovornih stranaka (ugovor *intuitu personae*). Stoga je ostavio mogućnost i osiguratelju i novom vlasniku da, nakon izvjesnog vremena potrebnog da se upoznaju s novom situacijom, raskinu ugovor o osiguranju. Kao što vidimo, stari vlasnik (osiguranik) ispada iz igre. Na njemu je samo obveza obavijestiti svoga osiguratelja o prodaji (otuđenju) osigurane stvari, jer – ako to ne učini – odgovara osiguratelju za premije koja dospijevaju i nakon dana otuđenja.³⁴

Kod **obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti** situacija je malo drugačija. Prema hrvatskom ZOU-u, ako za vrijeme trajanja ugovora o osiguranju dođe do promjene vlasnika vozila, „*prava i obveze iz ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti prenose se na novog vlasnika i traju do isteka trajanja ugovora o osiguranju*“. Drugačiji dogovor nije moguć. O promjeni vlasnika nad vozilom tijela koja provode registraciju obvezna su izvijestiti Hrvatski ured za osiguranje u roku od osam dana o promjeni podataka o

31 V. čl. 961., st. 1. ZOO-a

32 Izraz „*ako nije drugačije ugovoreno*“ odnosi se na ugovor o osiguranju starog vlasnika i osiguratelja, a ne na ugovor o kupoprodaji.

33 St. 5., članka 961. ZOO-a

34 St. 4. članka 961. ZOO-a.

registriranim vozilima.³⁵ Identičnu odredbu nalazimo i u Zakonu o obveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srbije.³⁶

Zakon o obaveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH obvezuje novog vlasnika da sklopi ugovor o osiguranju. Ugovor o osiguranju s prethodnim vlasnikom prestaje postojati u trenutku kada je novi vlasnik sklopio ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti „na svoje ime.“ Ali „izuzetno“, ako novi vlasnik ne sklopi novi ugovor u vremenu do isteka starog ugovora, stari ugovor ostaje na snazi, ali se *ex lege* smatra da su „prava i obveze preneseni na novog vlasnika vozila danom sklapanja ugovora o prijenosu vlasništva“.³⁷ Ista je i odredba Zakona o obveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske.³⁸

11. Prestanak ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti zbog poništenja ugovora i povećanja rizika

U nekim situacijama osiguratelj je ovlašten tražiti poništenje ugovora o osiguranju. To će biti slučaj kad ugovaratelj osiguranja prekrši svoju obvezu prijavljivanja osiguratelju prilikom sklapanja ugovora o osiguranju **svih okolnosti koje su značajne za ocjenu rizika**, a koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate.³⁹ Osiguratelj može u tom slučaju tražiti poništenje ugovora ako se radi o **namjerno netočnoj ili prešućenoj okolnosti**, a neka okolnost je takva da osiguratelj ne bi sklopio ugovor o osiguranju a je za nju znao u vrijeme sklapanja ugovora.⁴⁰ Da bi sačuvao svoje pravo traženja poništenja ugovora osiguratelj mora, u roku od tri mjeseca od dana saznanja za netočnost i/ili nepotpunost prijave, izjaviti ugovaratelja osiguranja da se namjerava koristiti tim pravom. Poništenje se traži tužbom za poništenje ugovora. U slučaju da ugovaratelj **nije postupao namjerno**, osiguratelj može, prema svom izboru, „izjaviti da raskida ugovor“. Rok u kojemu osiguratelj može tražiti raskid ugovora je trideset dana, računajući od dana saznanja za nepotpunost i/ili netočnost prijave, a sam ugovor prestaje *ex lege* u roku od 14 dana od dana kojega je osiguratelj svoju izjavu o raskidu priopćio ugovaratelju osiguranja. Osiguratelj može umjesto raskida, predložiti **povećanje premije**. Taj prijedlog ugovaratelj ne mora prihvatiti. Ako ne prihvati prijedlog osiguratelja, ugovor prestaje *ex lege* protekom roka od od 14 dana od dana kad je primio prijedlog osiguratelja o povećanju premije.

35 Čl. 28., st. 2. ZOUP-a

36 Čl. 32. ZOUS-a

37 Čl. 45., st. 4. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH

38 V. čl. 32., st. 1. i 3. Zakona o obveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske

39 Čl. 931. ZOO.

40 St. 1. čl. 932. ZOO

Vrlo je slična situacija i kod slučaja **povećanja rizika** tijekom trajanja ugovora o osiguranju. Ugovaratelj osiguranja mora bez odlaganja osiguratelju prijaviti nove okolnosti koje su dovele do povećanja rizika. U tom slučaju osiguratelj može a) tražiti raskid – ako se radi o okolnosti zbog koje osiguratelj, da je postojala u vrijeme sklapanja ugovora, ne bi sklopio ugovor, ili b) tražiti povećanje premije, ako se radi o okolnosti kod koje bi osiguratelj sklopio ugovor, ali uz veću premiju. U ovom drugom slučaju ugovaratelj osiguranja ne mora prihvatiti povećanje premije. Ako ne prihvati u roku od četrnaest dana od dana primitka prijedloga za povećanje premije, ugovor o osiguranju prestaje *ex lege*.⁴¹ U osiguranju od automobilske premije tipičan slučaj povećanje rizika jeste, primjerice, osigurano putničko vozilo nakon sklapanja ugovora o osiguranju od odgovornosti koristiti kao vozilo za iznajmljivanja (uber, rent a car).

Mogu li se ove opće odredbe ZOO primijeniti i kod ugovora o obveznim osiguranjima u prometu? Nema sumnje da mogu. Naime, ugovorom o obveznim osiguranjima uređuju se odnosi između osiguratelja i ugovaratelja osiguranja. Na te odnose primjenjuju se odredbe ZOO, ukoliko nije nešto drugo određeno posebnom odredbom samog ZOO ili specifičnih propisa o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti. ZOO⁴² ima posebnu odredbu za obvezna osiguranja od odgovornosti, koja se zasigurno može primijeniti i kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, po kojoj „*osiguratelj ne može protiv odštetnog zahtjeva treće osobe istaknuti prigovore koje bi mogao isticati prema osiguraniku*“ Posebna odredba ZOO nalazi se u čl. 965. st. 2. po kojoj „*Oštećena osoba ima, od dana kad se dogodio osiguranik slučaj, vlastito pravo na naknadu iz osiguranja, te je svaka kasnija promjena u pravima osiguranika prema osiguratelju bez utjecaja na pravo oštećene osobe na naknadu*“. Ove dvije odredbe ZOO dovoljno štite treću osobu i eventualni prestanak ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti ne bi utjecale na njezino pravo naknadu štete. Posljedice bi mogao imati jedino osiguranik od kojega bi osiguratelj koji isplati odštetu trećoj osobi, mogao tražiti (regres) povrat isplaćenog iznosa, uvećanog za kamate i troškove. Ova odredba štiti prava treće oštećene osobe, ne zabranjujući osiguratelju poništenje ugovora zbog povrede obveze ugovaratelja na potpunu i istinitu prijavu značajnih okolnosti, odnosno, na raskid ugovora kod povećanja rizika i odbijanja osiguranika da plati veću premiju.

Rečeno vrijedi i za slučaj prestanka-raskida ugovora zbog neplaćanja premije. Raskid ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti zbog neplaćanja premije, prve ili naknadnih premija (obroci/rate), također je moguć, uz poštivanje postupka otkaza ugovora koji je propisan u čl. 937., st. 3. ZOO.

41 V. čl. 938., st. 3. ZOO

42 Čl. 945., st. 2. ZOO

12. Stečaj osiguratelja kao razlog prijevremenog prestanka ugovora o osiguranju.

Stečaj osiguratelja, prema odredbi ZOO-a,⁴³ dovodi do prestanka ugovora o osiguranju „*nakon isteka trideset dana od otvaranja stečaja*“. Ova odredba vrijedi i za ugovore o obveznim osiguranjima u prometu, pa tako i za ugovor o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti. Trideset dana nakon objave da se otvara stečaj nad osigurateljem, svi ugovori o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti sklopljeni s tim osigurateljem prestaju važiti. Vlasnici motornih vozila, koji su imali ugovor sklopljen kod osiguratelja nad kojim je objavljen stečaj, moraju nakon isteka roka od trideset dana sklopiti novi ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti.⁴⁴

Stečaj ugovaratelja osiguranja ne dovodi do prestanka ugovora o osiguranju, pa ni ugovora o obveznim osiguranjima u prometu. Ugovor o osiguranju se nastavlja. Međutim, poštujući načelo *intuitu personae*, ZOO⁴⁵ ovlašćuje i osiguratelja i ugovaratelja osiguranja da mogu „*raskinuti ugovor o osiguranju u roku od tri mjeseca od otvaranja stečaja*“ nad ugovarateljem osiguranja.

U hrvatskom ZOUP-u nema posebne odredbe o sudbini ugovora o osiguranju u slučaju stečaja osiguratelja.⁴⁶ Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srbije ima odredbu po kojoj u slučaju stečaja nad društvom za osiguranje zaključeni ugovori o obveznom osiguranju ostaju na snazi,⁴⁷

13. Zaključak

Ugovor o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti, kad je u pitanju trajanje ugovora, njegov učinak i mogućnost otkaza, poništenja i raskida, u odnosu na opća pravila ZOO-a, ima niz specifičnosti. Te specifičnosti su posljedica činjenice da je glavna svrha obaveznog osiguranja od automobilske odgovornosti zaštita trećih oštećenih osoba i da se kod ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti javlja dvostruki odnos: odnos „*osiguratelj – ugovaratelj osiguranja*“ (vlasnik, korisnik motornog vozila) i odnos „*osiguratelj – treća oštećena osoba*“. Prvi je reguliran zakonskim odredbama i

43 V. čl. 947., st. 2. ZOO

44 Specifičnost hrvatskog Zakona o obveznim osiguranjima u prometu jeste da takvi ugovaratelji osiguranja i osiguranici, ako je iz sredstava garancijskog fonda isplaćena naknada temeljem njihove odgovornosti i osiguranja od automobilske odgovornosti kod osiguratelja koji je završio u stečaju, duguju Garancijskom fondu do 20.000 kn s naslova regresa za tako isplaćenu odštetu trećim osobama, v. čl. 44., st. 12.

45 Čl. 947., st. 1.

46 ZOUP u čl. 31. uspostavlja, u slučaju stečaja osiguratelja ili likvidacije osiguratelja, pravo oštećenoga na naknadu štete od Hrvatskog ureda za osiguranje, bez posebne odredbe o sudbini ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti, što znači da se primjenjuju odredbe ZOO o sudbini ugovora o osiguranju u slučaju stečaja.

47 Čl. 4, st. 2. Zakona o obveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srbije, veza čl. 76. Zakona

ugovorom o osiguranju, a drugi zakonskim odredbama. Trajanje ugovora o osiguranju i njegova djelotvornost moraju pokriti cijelo vrijeme u kojemu se motorno vozilo nalazi u uporabi na javnim cestama i površinama s njima izjednačenima. Međutim, ne smije se smetnuti s uma potreba da se omogući da ugovorni odnos koji postoji između osiguratelja i ugovaratelja osiguranja u određenim situacijama i pod određenim uvjetima okonča, naravno, uz uvjet da to ne bude na štetu zaštite trećih oštećenih osoba i njihovog prava na naknadu štete koju pretrpe u prometu motornih vozila. Potrebno je naći ravnotežu između potrebe zaštite trećih osoba i potrebe zaštite interesa osiguratelja i ugovaratelja iz sklopljenog ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti. Specifični slučajevi trajanja i prestanka ugovora o obveznom osiguranju, koji su navedeni u ovom napisu, pokazuju da je to moguće, uz određene korekcije koje su ipak potrebne radi zaštite interesa osiguratelja i njegovog ugovaratelja osiguranja.

Literatura

- Jakaša, Branko**, Nekoliko napomena uz konvenciju koja se primjenjuje na prometne nesreće, Privreda i pravo, Zagreb, 5/72
- Ćurković, Marijan**, Komentar Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Inženjerski biro, Zagreb, 2013.
- Ćurković, Marijan**, Ugovor o osiguranju – komentar odredaba Zakona o obveznim odnosima, Inženjerski biro, Zagreb, 2017.
- Landel, James – Namin, Lionel**, Manuel de l'assurance sutomobile, L'Argus, Paris, 3. edition,
- Ognjanović, Siniša**, Osiguranje od odgovornosti za štetu pričinjenu motornim vozilom, Centar za privredni consulting, Beograd, 2003,
- Pauković, Hrvoje**, Važnije novine i instituti Zakona o osiguranju, zbornik Novo zakonasko uređenje djelatnosti osiguranja, CETRA, Zagreb, 2006.
- Putzolu, Volpe**, Commentario breve al diritto delle assicurazioni, 2. edizione, CEDAM
- Staudinger, Ansgar – Kassing, Daniel**, Das neue VVG – eine synoptische Gegenüberstellung mit der alten Gesetzeslage, Versicherungswirtschaft, Karlsruhe, 2008.
- Terbille, Michael**, Versicherungsrecht, C. H. Beck, München, 2004.

Zakoni

- Zakon o obveznim odnosima Republike Hrvatske, Narodne novine br. 35/05
- Zakon o obveznim osiguranjima u prometu Republike Hrvatske, Narodne novine br. 151(2005, 36/2009, 75/2009, 76/2013 i 152/14,
- Zakon o osiguranju Republike Hrvatske, Narodne novine br. 30/15 i 112/18.

Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 51/09, 78/11, 101/11m 93/12 i 7/13 – odluka Ustavnog suda;
Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 82/15 i 78/20,
Zakon o obaveznim osiguranjima u prometu Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH br. 57/20 i 103/21.